

Celem niniejszego projektu jest zbadanie wybranych narracji historycznych napisanych w epoce hellenistycznej (323-31 prz. Chr.), z perspektywy mentalności ich odbiorców. Projekt koncentruje się na tekstach tzw. historii współczesnej (ang. *contemporary history*), znanej również jako *Historie/Hellenica*. Podstawowe pytania, jakie projekt stawia, brzmią: co te dzieła mogą nam powiedzieć o mentalności – lub mentalnościach – swoich odbiorców? Czy przemiany historiografii hellenistycznej w zakresie formy i treści odzwierciedlają strukturalne zmiany w światopoglądzie czytelników? Jeśli tak, to w jaki sposób?

W ujęciu proponowanym przez projekt, narracje historyczne nie są jedynie wyrazem indywidualnych poglądów ich autorów, ale raczej odzwierciedleniem rozumienia świata, charakterystycznego dla określonych grup (konkretnych odbiorców). W tej perspektywie, narracja historyczna jest przykładem dyskursywnej praktyki, dzięki której grupa o określonej tożsamości, czy też dana grupa odbiorców, uzyskuje spójny obraz historii, siebie, wreszcie - rzeczywistości w ogóle, potwierdzając swój światopogląd. Dociekania skupione będą na utworach klasyfikowanych pod zbiorczą nazwą *Historie/Hellenica*, gdyż wspólnym elementem narracji tego typu jest ich cel, roszczenie do prawdy i nacisk kładziony na historię współczesną. Wiążą one wyraźnie przeszłość z teraźniejszością, oraz twierdzą, że opowiadają o tym, co rzeczywiście się wydarzyło. Dzieła te mają tym samym wysoki potencjał potwierdzania światopoglądu, a w konsekwencji zbiorowej tożsamości, grup/odbiorców, do których są skierowane.

W nauce panuje pogląd, że (często nadmiernie uwypuklane) załamanie się autonomii politycznej w greckiej polis po podbojach Macedonii spowodowało, że czytelnik stał się, jak ujął to John Marincola, „coraz mniej uczestnikiem, a coraz bardziej obserwatorem” rzeczywistości. W historiografii ma to znajdować odzwierciedlenie w występowaniu takich pojęć jak *tyche* („los”, „przypadek”). Jednakże, kwestia politycznej partycypacji w epoce hellenistycznej została w ostatnim czasie oceniona na nowo, i konieczne jest ponowne rozważenie tego modelu myślenia. Nasze ogólne rozumienie odbiorców dzieł historycznych wymaga pogłębienia, i według autora projektu prawdziwy krok naprzód w tym obszarze wymaga uwzględnienia spostrzeżeń i ustaleń dotyczących odbiorców dokonanych w innych dziedzinach (zwłaszcza w psychologicznych studiach nad miejscem odbiorcy w procesie tworzenia tekstu). Co więcej, podejście do mentalności odbiorców wymaga właściwego określenia, czym właściwie jest mentalność. Chociaż termin „mentalność” często pojawia się w studiach nad starożytnością, dotychczas nie zaproponowano żadnych systematycznych ram interpretacyjnych, a już na pewno nie zastosowano takowych do badania odbiorców hellenistycznych dzieł historycznych. Niniejszy projekt wykorzystuje konkretny model światopoglądu (niem. *Weltanschauung*) jako kluczowe narzędzie, które pozwoli osiągnąć przełom na polu podjętej problematyki.

W ostatnich latach sporo publikacji zaproponowało alternatywne podejście do greckiego pisarstwa historycznego, na przykład eksplorując perspektywy, jakie oferują socjologia czy antropologia. Jednak te nowatorskie badania dotyczą albo dzieł z okresu klasycznego, albo hellenistycznych tzw. historii lokalnych. Nadal brakuje podobnych prac w dziedzinie hellenistycznych historii współczesnych. Niniejszy projekt ma na celu wypełnienie tej luki. Aby stawić czoła postawionym problemom badawczym, projekt czerpie z dotychczasowych osiągnięć w ściśle powiązanych obszarach, ale jednocześnie sięga po nowe elementy w aparacie pojęciowym, wywodzące się głównie z antropologii i psychologii społecznej oraz poznawczej.

Badania w ramach projektu otworzą nowe perspektywy w studiach zarówno nad mentalnością jak i nad samą historiografią. Chociaż istnieje obszerna literatura poświęcona poglądom historyków hellenistycznych na historię, kwestie gatunkowe i podobne problemy, jak dotąd niewiele uwagi poświęcono szerszemu kontekstowi mentalności odbiorców. Istnieją też błędne przekonania i sprzeczne opinie na temat mentalności hellenistycznej jako takiej, które należy zweryfikować. Wydaje się, że nie jest jasne, czy w rzeczonym okresie można zaobserwować istotne, czy raczej powierzchowne zmiany w mentalności. Wreszcie, ustalenia poczynione w ramach planowanych badań powinny istotnie pomóc w zrozumieniu samej hellenistycznej historiografii.